

# امنیت ملی و مدیریت بحران

پژوهشگر  
حجت الاسلام سیدرسول موسوی

www.ketab.ir

**امنیت ملی و مدیریت بحران**  
**حجت الاسلام سیدرسول موسوی**

صفحه‌آرا و طراح جلد: علی قنبریان

ناشر: میراث فرهیختگان Miras Farhikhtegan Publications

۰۹۱۲۸۵۱۹۹۸۵ و ۰۲۱۵۵۵۴۰۷۶۵

ناظر چاپ: مؤسسه فرهنگی هنری نوین پژوهش فیاض

Novin Pazhuhesh Fayyaz Art and Cultural Institute

چاپ اول / خرداد ۱۴۰۱ شمسی / شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

محل نشر: تهران / قطع: رقعی / قیمت: ۱۰۰ هزار تومان

مالکیت مادی و معنوی این اثر برای نویسنده محفوظ است

شابک ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۵۲-۶۳-۶

ISBN:978-622-7952-63-6



# فهرست مطالب

|         |                                                |
|---------|------------------------------------------------|
| ۱۹..... | فصل اول مفاهیم                                 |
| ۲۲..... | مفاهیم                                         |
| ۲۲..... | بحران                                          |
| ۲۲..... | معنای لغوی                                     |
| ۲۳..... | معنای اصطلاحی                                  |
| ۲۷..... | مدیریت بحران                                   |
| ۳۱..... | اطلاعات                                        |
| ۳۴..... | امنیت                                          |
| ۴۱..... | امنیت انتظامی                                  |
| ۴۱..... | ضرورت                                          |
| ۴۵..... | مصلحت                                          |
| ۴۷..... | مصلحت، دلیلی برای استنباط احکام اولیه و ثانویه |
| ۵۰..... | اضطرار                                         |
| ۵۵..... | مصادیق بحران                                   |
| ۵۵..... | بلایای طبیعی                                   |

|                                                   |    |
|---------------------------------------------------|----|
| بحران‌های اقتصادی.....                            | ۵۷ |
| جنگ و یا بروز بی‌نظمی‌های داخلی.....              | ۵۸ |
| فصل دوم الزامات فقهی و حقوقی در مدیریت بحران..... | ۶۱ |
| الزامات فقهی در مدیریت بحران.....                 | ۶۴ |
| آیات قرآنی.....                                   | ۶۵ |
| بحران برهنگی.....                                 | ۶۵ |
| بحران هبوط.....                                   | ۶۶ |
| بحران نهان‌سازی جسد.....                          | ۶۷ |
| بحران خشکسالی و قحطی.....                         | ۶۷ |
| بحران عذاب.....                                   | ۷۰ |
| بحران محاصره نظامی و اقتصادی.....                 | ۷۱ |
| بحران قومیتی.....                                 | ۷۲ |
| بحران امنیتی.....                                 | ۷۳ |
| بحران فقدان مدیریت.....                           | ۷۴ |
| بحران فقدان مشروعیت سیاسی.....                    | ۷۶ |
| روایات.....                                       | ۷۹ |
| اصل حمایت از مستضعفان.....                        | ۷۹ |
| ملاک‌ها و قواعد فقهی.....                         | ۸۲ |
| قاعدة تحذیر.....                                  | ۸۴ |

|          |                                                                   |
|----------|-------------------------------------------------------------------|
| ۸۷.....  | بررسی مقتضای اصل احتیاط در مواقع احساس خطر                        |
| ۸۸.....  | قاعده اتلاف                                                       |
| ۹۱.....  | قاعده لاضرر                                                       |
| ۹۵.....  | قاعده نفی عسر و حرج (قاعده لا حرج)                                |
| ۹۹.....  | قاعده اهم و مهم                                                   |
| ۱۰۱..... | قاعده اضطرار                                                      |
| ۱۰۴..... | چگونگی دفع ضرر محتمل                                              |
| ۱۰۶..... | آیا می‌توان برای دفع ضرر از خود به دیگران ضرر زد؟                 |
| ۱۰۸..... | آیا قاعده لا ضرر دلالت بر ضمان دارد؟                              |
| ۱۰۹..... | ضمان اتلاف منافع مستوفات و غیر مستوفات                            |
| ۱۱۱..... | نقش مصلحت در مدیریت بحران و فرق آن با منفعت                       |
| ۱۱۷..... | الزامات حقوقی در مدیریت بحران                                     |
| ۱۱۷..... | سیر تقنینی تأسیس مدیریت بحران                                     |
| ۱۱۸..... | بررسی سیر تحولی مدیریت حوادث و سوانح (مدیریت بحران) در ایران      |
| ۱۱۹..... | سوابق تاریخی مدیریت حوادث و سوانح (مدیریت بحران) در ایران         |
|          | ساختار و سازمان مدیریت حوادث و سوانح (مدیریت بحران) قبل از انقلاب |
| ۱۲۲..... | اسلامی                                                            |
|          | ساختار و سازمان مدیریت حوادث و سوانح (مدیریت بحران) بعد از انقلاب |
| ۱۲۳..... | اسلامی                                                            |

|          |                                                           |
|----------|-----------------------------------------------------------|
| ۱۳۳..... | قانون اساسی و مدیریت بحران                                |
| ۱۳۹..... | نظارت بر قوانین مدیریت بحران                              |
|          | فصل سوم الزامات فقهی و حقوقی نیروهای اطلاعاتی و امنیتی در |
| ۱۴۳..... | مدیریت بحران                                              |
| ۱۴۶..... | الزامات فقهی نیروهای اطلاعاتی و امنیتی در مدیریت بحران    |
| ۱۴۷..... | بحران ناشی از ناامنی اجتماعی                              |
| ۱۴۹..... | بحران ناشی از تهدید حدود کشور اسلامی                      |
| ۱۵۰..... | امنیت فرهنگی                                              |
| ۱۵۲..... | امنیت سیاسی                                               |
| ۱۵۲..... | سیاست داخلی                                               |
| ۱۵۳..... | سیاست خارجی                                               |
| ۱۵۳..... | امنیت قضایی                                               |
| ۱۵۵..... | ضرورت وجود نیروهای اطلاعات و امنیت از دیدگاه فقهاء        |
| ۱۵۶..... | بیان ضرورت وجود نیروهای اطلاعاتی و امنیتی در منابع دینی   |
| ۱۵۶..... | آیات قرآن کریم                                            |
| ۱۶۰..... | روایات                                                    |
| ۱۶۲..... | علل مدیریت بحران نیروهای اطلاعاتی و امنیتی از دیدگاه فقه  |
| ۱۶۲..... | توفیق خدمت                                                |
| ۱۶۴..... | مقدم داشتن دیگران بر خود                                  |

|                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------|-----|
| الزامات حقوقی نیروهای اطلاعاتی و امنیتی در مدیریت بحران.....        | ۱۶۷ |
| تشریح وظایف نیروهای اطلاعاتی و امنیتی از منظر حقوق ایران.....       | ۱۶۹ |
| مأموران وزارت اطلاعات به منزله ضابط دادگستری.....                   | ۱۷۳ |
| علل مدیریت بحران نیروهای اطلاعاتی و امنیتی از دیدگاه حقوق.....      | ۱۷۷ |
| نظم و سازماندهی نیروهای اطلاعاتی و امنیتی در مدیریت بحران.....      | ۱۷۷ |
| امداد بشردوستانه.....                                               | ۱۸۰ |
| پذیرش مسئولیت ویژه.....                                             | ۱۸۲ |
| تکنیک‌ها و روش‌های خاص نیروهای اطلاعاتی و امنیتی در بروز حوادث..... | ۱۸۴ |
| بهسازی.....                                                         | ۱۸۶ |
| حوزه‌های عملکردی نیروی انتظامی در بحران حوزه.....                   | ۱۸۸ |
| عملکردی انتظامی - امنیتی.....                                       | ۱۸۸ |
| حوزه عملکردی آگاهی.....                                             | ۱۸۹ |
| دلایل مسئولیت‌پذیری نیروهای اطلاعاتی و امنیتی در مدیریت بحران.....  | ۱۸۹ |
| اضطرار.....                                                         | ۱۸۹ |
| وجود وضعیت ضرر آفرین.....                                           | ۱۹۰ |
| ضرورت شخصی (نیازها و خواسته‌ها).....                                | ۱۹۱ |
| کمک در دفع خسارات وارده از بلاهای طبیعی.....                        | ۱۹۲ |
| مبانی حقوقی اخذ خسارت.....                                          | ۱۹۶ |
| حوادث تکراری.....                                                   | ۲۰۰ |

## مقدمه

بحران میزان خسارت را تعیین نمی‌کند بلکه نقش مدیریت پس از آن است که تعیین کننده این موضوع می‌باشد، برنامه‌ریزی و مدیریت نادرست، میزان خسارت را افزایش می‌دهد و به این دلیل است که مدیریت بحران جایگاه ویژه‌ای دارد و مهم‌ترین کار در چنین شرایطی اتخاذ تصمیم درست است. اگر تصمیم نادرست گرفته شود، ممکن است به مراتب خسارت آن سنگین‌تر باشد. بحران می‌تواند از مسائل مختلفی تشکیل شده باشد، مانند سوانح طبیعی، شهری، اجتماعی که کشور ما را مورد تهدید قرار می‌دهد و یا توجه به موقعیت خاص کشور ما در منطقه لازم است به این بخش توجه ویژه‌ای شود تا این‌که برای مهار آن چاره‌جویی گردد. تحقیق حاضر که با روش توصیفی - تحلیلی و با هدف تبیین نقش و جایگاه نیروهای اطلاعاتی و امنیتی در مدیریت بحران با رویکرد فقهی و حقوقی نگارش شده، بیان می‌دارد: الف) مدیریت بحران بر ضرورت پیش‌بینی منظم و کسب آمادگی برای رویارویی با آن دسته از مسائل داخلی و خارجی تأکید دارد که به‌طور جدی شهرت، سودآوری و یا حیات سازمان را تهدید می‌کنند. ب) با

توجه به قواعد فقهی و قانون اساسی و مدیریت بحران کشور، نیروهای اطلاعاتی و امنیتی بخاطر برخورداری از پیشرفته‌ترین فناوری‌ها و تجهیزات به دلیل حجم سازمانی بزرگ و آمادگی دائم برای واکنش سریع در برابر تهدید و حفظ امنیت در هنگام بروز بحران‌های طبیعی و اجتماعی براساس ضرورت و اضطرار می‌توانند نقش مؤثری ایفای نمایند. ج) با توجه به نقش پررنگ این نیروها در کمک رسانی، امداد و تأمین امنیت ملی و آرامش که هیچگاه از نظر اهمیت در درجه دوم قرار نگرفته و هم ردیف با ارگان‌های مرتبط مسئولیت‌های ویژه‌ای به عهده گرفته‌اند. د) و در نهایت پیشنهاد می‌شود: نظر به این‌که مأموریت و وظیفه برقراری نظم و امنیت کشور در سطح عام بر عهده نیروی‌های اطلاعاتی و امنیتی در جمهوری اسلامی ایران می‌باشد، لذا نیروهای اطلاعاتی و امنیتی نیازمند تجربیات فقهی و حقوقی می‌باشند تا بتوانند برنامه‌ریزی منسجمی در راستای اهداف نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران داشته باشند تا بتوانند برای برقراری نظم و امنیت به خصوص در شرایط بحرانی تصمیم درست بگیرند، و نیروهای اطلاعاتی و امنیتی را باید به عنوان اولین واکنشگر در هنگام بروز بحران دانست چراکه عناصر

مهمی همچون مسئولیت رسمی بر عهده این ارگان می‌باشد.

مدیریت بحران یکی از موضوعاتی است که در عصر حاضر به صورت حرفه‌ای به عنوان یک شاخه اصلی در مدیریت و یک واحد سازمانی حمایتی و معمولاً تحت نظر مدیر عامل سازمان به آن پرداخته شده و به فراخور نوع فعالیت سازمان‌ها تعاریف و روش‌های اجرایی برای آن تدوین گردیده است. به نحوی که امروزه در برنامه‌ریزی استراتژیک سازمان‌ها همراه با مباحثی مانند پدافند غیرعامل، امنیت و مدیریت ریسک به آن پرداخته شده است و البته به نوعی یکی از نشانه‌های سازمان‌های پیشرو و آینده‌نگر هم محسوب می‌شود.

نگرش سنتی به مدیریت، بر این باور بود که مدیریت بحران یعنی فرونشاندن آتش، به این معنی که مدیران بحران در انتظار خراب شدن امور می‌نشینند و پس از بروز ویرانی، سعی می‌کنند تا ضرر ناشی از خرابی‌ها را محدود سازند. ولی در ادبیات نوین مدیریتی که سرعت تغییرات بالا بوده و حتی آسیب‌های کوچک می‌توانند زمینه‌ساز خروج از صنعت باشند نگرش به این واژه عوض شده است.

مدیریت بحران سازمانی به عنوان فرآیندی نظام یافته موظف است